

Insiktsfullt om etnografiska observationer

Vad gör nio svenska etnologer i London en vecka i april? Rätt svar: etnografiska observationer. Resultatet då? Jo, en tätt sammanhållen antologi om hur man med hjälp av etnografisk observation kan upptäcka nya sidor av vardagsverkligheten och ställa frågor kring det som tidigare verkat självklart. Boken *Etnografiska observationer*⁴ (2009) är avsedd som lärobok, och det pedagogiska upplägget är tydligt, även om jag som läsare till min stora förtjusning inte upplever att detta skrivs mig på näsan. Utöver en insiktsfull inledning av redaktörerna Gösta Arvastson och Billy Ehn och de nio artiklarna, finns i slutet av boken sex stycken praktiska övningar som åtminstone jag kommer att ha direkt nytta av i min undervisning av studenter i folkloristik.

---

4 *Etnografiska observationer* 2009. Red Gösta Arvastson och Billy Ehn. Studentlitteratur, Lund.

Redaktörerna skriver att forskarna i boken vill "pröva sina frågor om mänskligt seende, både sitt eget och andras" på den främmande storstadens gator och offentliga miljöer. Ett uttalat syfte är att "klargöra hur seendet formas av kulturella villkor", det vill säga att människor ser olika saker trots att de står inför samma företeelse. Det reflexiva tänkandet kring "observatörens förförståelse, frågeställningar, position och perspektiv" på den forskning man gör genomsyrar hela boken, och är en av tre övergripande frågeställningar. Reflexiviteten leder till att seendet ifrågasätts som oproblematiserat källa till kunskap och att det i stället analyseras som en kulturell aktivitet, formad av forskarens bakgrund. Jag ser resonemangen i boken som ett värdefullt bidrag till förståelsen av forskarens påverkan.

En annan fråga som ställs är vilken kunskap observationer ger och hur dessa samspelar med andra material

och metoder. Skribenterna i boken visar att etnografiska observationer ger mer kunskap om mänskligt beteende. I inledningen poängteras att metoden ökar möjligheten att formulera och lösa problem i samhällslivet, och Arvastson och Ehn lyfter fram den ibland hårt kritiserade tillämpade etnografen som bedrivs av konsulter som ett exempel på etnografi med praktiskt syfte. Den tillämpade etnografen sägs vilja ge tydliga svar på praktiska problem. Redaktörernas förhoppning är att boken ska vara användbar också utanför kulturvetenskaperna – och att den är det skriver jag under på när som helst – men jag tror att ett samarbete med exempelvis företagsekonomer hade varit bra för att ge tydligare exempel på den praktiska användbarheten. Etnografisk observation ger nya infallsvinklar på företag, organisationer och offentlig verksamhet, men också ekonomer måste enligt mig problematisera metoden.

Redaktörerna slår fast att bra observationer inte handlar bara om att se – man måste också förstå vad man ser och upplever med andra sinnen samt kunna beskriva sina iakttagelser och upplevelser. Den tredje viktiga frågeställningen är också mycket intressant: Hur skriver man ner sina iakttagelser? I den här frågan problematiseras såväl seendet som en social aktivitet som omvandlingen av intrycken till vetenskaplig text. Den handling som gör att observationerna förvandlas till fältanteckningar och vidare till vetenskaplig text är en spännande språklig aktivitet som också behöver prövas.

Denna programförklaring för boken tar de enskilda artiklarna upp utgående från de konkreta observationer som respektive skribent har gjort. Billy Ehn återvänder från sin och Orvar Löfgrens bok *När ingenting särskilt*⁵ händer (2007) i den inledande artikeln "Lära sig se på nytt" till att studera den händelselösa väntan. Han har många viktiga poänger, men jag fastnar särskilt för hans resonemang om skrivandet. Han anser att man som etnograf kan ta hjälp av skönlitterära författares förmåga att beskriva människor och situationer och därmed förmedla inlevelse och skapa en känsla av närvaro. Genom skrivandet som angränsar till det skönlitterära möts forskaren saklighet och fantasi. Ehn lyfter fram att när observationerna blir tolkningar blir det som upplevts till forskarens egna beskrivningar och något som inte kan ses som ett bildminne av en upplevelse.

Även Elisabeth Högdahls artikel "Välja sina ord" handlar om beskrivningens problematik. Hon konstaterar att det är vi själva som är våra redskap och att vi ser världen med våra egna ögon. Hon beskriver hur hon arbetat sig fram genom skrivandet, och problematiserar ord som kan vara värdeladdade. Högdahl lyfter fram att skrivandet av en observation och själva skrivandet handlar om att över-sätta observation till ord. Anna Sofia Lundgren skriver om

intermezzon på ett café i "Störning på Holland Park Avenue". Också hon fokuserar språket och hur något beskrivs. Genom en etnografisk observation och skrivandet om den vill hon visa vad som händer här och nu på ett levande sätt, och se detaljer och sammanhang som folk kanske inte skulle berätta om eller ens vara uppmärksamma på.

Vandrandet och flanerandet blev i sig en metod för flera av skribenterna. Lars-Erik Jönsson går omkring på Londons gator under tidiga morgnar och observerar hemlöshet, medan Erik Ottosson väljer aktivt vilsegående som etnografisk metod som en, om man så vill, litet extrem form för främmandegörning. Ella Johansson intresserar sig för platsens etnografi genom att vandra omkring, ibland långsamt, ibland ta raska promenader för att däremellan vila sig på en buss. Hon närmar sig föremålen med kroppslig nyfikenhet när hon bland annat provsitter bänkar för att närma sig fenomenet trängsel eller sträcker på sig för att kunna titta in genom fönster och ner i källare.

Vandrandet märks också i Anna Lundstedts "Mentala kartor och vägbeskrivningar" då hon gör en medföljande observation och med hjälp av andra personers sätt att se och uppleva visar hur erfarenheter exkluderar eller inkluderar människor geografiskt. "Att se med andras ögon" heter artikeln där Maria Bäckman skriver om seendets förutsättningar. Hon studerar vad man får syn på tillsammans med andra människor, och vad som händer om man ser så att säga med hjälp av andras ögon. Hon lånade bland annat barns blickar och försökte se som barn ser på saker. Bäckman talar om distinktionen mellan "att se" och "att titta", där det första innebär något införstått, man vet vad man betraktar, med det andra är ett kravlöst tittande som inte förutsätter några förkunskaper. Gösta Arvastson skriver å sin sida om att ta sig fram i människomyllret på en storstads gator och i stationshallar. Han vill genom en impressionistisk etnografi fånga rörelser, stämningar och temposkillnader, och tar dokumentärfotograferandet och kameran till hjälp för att avbilda flöden av människor.

Som helhet fungerar antologin väl, även om det som alltid finns artiklar man fäster sig mera vid än andra. Jag är stor vän av Ehns och Löfgrens *Kulturanalyser*⁶ (2001), och jag upplever att *Etnografiska observationer* är som en fortsättning av den – eller snarare egentligen en förberedning. *Etnografiska observationer* är mera praktiskt inriktad och konkret hållen, och därmed också lättare att ta till sig som den lärobok den vill vara. Mycket av det som står i boken känner jag igen, men detta sagt utan att mena att jag har läst om det förut. Jag har saknat den här boken.

Sofie Strandén

5 Ehn, Billy och Orvar Löfgren 2007. *När ingenting särskilt händer*. Symposium, Stehag.

6 Ehn, Billy och Orvar Löfgren 2001. *Kulturanalyser*. Gleerups, Malmö.